

RAZLOZI I ODREDNICE RANOGA NAPUŠTANJA ŠKOLOVANJA

Ivana FERİĆ, Goran MILAS, Stanko RIHTAR
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

UDK: 371.212.74:373.5

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 4. 2010.

Da bi se dobio što jasniji uvid u probleme koji dovode do ranoga napuštanja školovanja, provedeno je opsežno kvalitativno i kvantitativno istraživanje metodama fokus-grupa i anketnog istraživanja, u kojem su sudjelovali srednjoškolci, njihovi profesori i roditelji te mladi koji su napustili školovanje bez završene srednje škole.

Na temelju dobivenih podataka može se zaključiti kako su najčešći razlozi napuštanja školovanja: loš školski uspjeh, nedostatak motivacije i interesa za školu, disciplinski problemi te loša obiteljska materijalna situacija. U nešto manjem broju slučajeva navodi se i zasnivanje radnog odnosa ili nemogućnost usklađivanja škole i posla te specifični razlozi, poput bolesti, trudnoće i braka. Ovi su nalazi dodatno potvrđeni rezultatima provedene regresijske analize, kojom su kao najznačajniji prediktori napuštanja školovanja utvrđeni: loš školski uspjeh, učestalo ponavljanje razreda, nizak socioekonomski status obitelji te nizak stupanj obrazovanja majke. Klusterskom analizom utvrđena su tri temeljna tipa "odustajanja", koji se međusobno razlikuju s obzirom na obrazovno dostignuće i sociodemografska obilježja obitelji iz kojih dolaze, ali i razlozi zbog kojih su, prema vlastitoj procjeni, napustili školovanje, čime je upozoreno na važnost poštovanja heterogene prirode mladih "odustajanja" u razradbi programa i mjera prevencije i pomoći.

Ključne riječi: mladi, obrazovanje, prerano napuštanje školovanja

Ivana Ferić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
Marulićev trg 19/I, p. p. 277, 10 001 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: Ivana.Feric@pilar.hr

UVOD

Srednjoškolsko obrazovanje postaje danas jedan od sve većih zahtjeva što ga društvo postavlja pred pojedinca. Suvremena, tržišno kompetitivna društva zahtijevaju fleksibilnost na tržištu rada te brzo prilagođavanje novim tehnologijama i trendu trajnoga životnog obrazovanja. Usporedno s takvim kretanjima u razvijenim zemljama, osobe koje napuste školovanje prije završene srednje škole postaju osobito ranjiva skupina. Brojna istraživanja i analize (Rumberger, 1987.; Kronick, 1994.; O'Neill Dillon i sur., 2003.; Bridgeland i sur., 2006.) upućuju na to da se mladi ljudi bez završene srednje škole suočavaju s mnogim poteškoćama – od onih ekonomskih, kao što su nezaposlenost, privremena zaposlenost, niski prihodi i nemogućnost poslovnoga napredovanja, do socijalnih (potreba za socijalnom pomoći, antisocijalna ponašanja, socijalna isključenost), ali i osobnih (nisko samopoštovanje, obiteljski problemi). Neki od najozbiljnijih problema s kojima se hrvatsko društvo danas suočava vezani su upravo za slabu obrazovnu strukturu stanovništva, u kojoj još dominiraju osobe sa srednjoškolskom i osnovnoškolskom naobrazbom, a situaciju dodatno otežava činjenica da u Hrvatskoj postoji i mnogo mladih koji napuštaju školovanje prije stjecanja srednjoškolske svjedodžbe. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2001.), u Republici Hrvatskoj od približno pedesetak tisuća učenika pojedine generacije njih otprilike 12 posto nikada ne završi srednju školu.¹ Zbog toga se na tržištu rada u godini dana pojavljuje velik broj nisko kvalificiranih osoba (približno 6000 po generaciji) sa završenom samo osnovnom školom ili čak bez nje, što je ozbiljna zapreka u ostvarenju zacrtanih ekonomskih ciljeva zemlje i postizanju veće konkurentnosti. Ujedno je riječ o razmjerno velikom broju mladih osoba koje su nerijetko, zbog svoje skromne naobrazbe, pa stoga i ograničene mogućnosti zapošljavanja, već u mladosti izložene rizicima siromaštva i društvene isključenosti (Ilišin i sur., 2003.; Starc i sur., 2006.). Razumijevanje razloga i odrednica ranoga napuštanja školovanja stoga je jedan od važnih zadataka koji se postavlja pred istraživače, a sve zato da bi se omogućila rana identifikacija rizičnih skupina učenika te osmislili i razradili učinkoviti programi i mjere prevencije ovoga problema.

Inozemna istraživanja pokazuju da učenici napuštaju školu iz raznih razloga, od kojih se neki u danom trenutku čine vrlo opravdanim – na primjer, manjak financijskih sredstava za nastavak školovanja ili zasnivanje vlastite obitelji. Ipak, većina autora smatra kako se odluka o napuštanju školovanja najčešće ne temelji na nekom izoliranom događaju, nego je ona rezultat dugotrajnijega procesa međusobnog isprepletanja niza čimbenika, poput razvojne povijesti pojedinca, njegova

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

obiteljskog okruženja, individualnih karakteristika te obrazovnih iskustava (Rumberger, 1987.; Tidwell, 1988.; Janosz i sur., 2000.). Empirijska istraživanja nastojala su se stoga usmjeriti na prepoznavanje prediktora ranoga napuštanja školovanja i uobličavanje teorijskih objašnjenja (npr. Vallerand i sur., 1997.; Battin-Pearson i sur., 2000.), na temelju čega su utvrđene tri najvažnije skupine rizičnih čimbenika. Prva uključuje akademske čimbenike, povezane s obrazovanjem i obrazovnim procesom, među kojima se prije svega ističe slabo obrazovno dostignuće, mjereno ocjenama i testovima znanja (Janosz i sur., 1997.; Battin-Pearson i sur., 2000.), a slijede ga niske obrazovne aspiracije, ponavljanje razreda te neuključenost u školske aktivnosti i učenje, odnosno nedostatna privrženost školi (Finn, 1993.; Maehr i Midgley, 1996.). Druga skupina rizičnih čimbenika obuhvaća devijantna ili problematična ponašanja, poput delinkvencije ili uživanja droga (Garnier i sur., 1997.), disciplinske probleme i agresivno ponašanje, a često i izostajanje te bježanje s nastave (Cairns i sur., 1989.; Suh i sur., 2007.), dok treću skupinu čimbenika tvore sociodemografska obilježja i karakteristike obitelji učenika. Istraživanja, naime, pokazuju kako veću vjerojatnost da će odustati od školovanja imaju učenici iz obitelji nižega socioekonomskog statusa (Rumberger, 1987.; Battin-Pearson i sur., 2000.; Suh i sur., 2007.), oni iz samohranih obitelji te manje obrazovanih obitelji (Astone i McLanahan, 1991.; Barton, 2005.), učenici koji imaju slabu roditeljsku potporu za učenje te oni koji su preuzeli odgovornosti primjerene odraslima, kao što su brak, roditeljstvo ili zaposlenje (Hunt i sur., 2002.).

Problem ranoga napuštanja školovanja u Hrvatskoj nije dosadašnjih godina bio sustavnije istraživano, iako su o njemu izvještavali autori koji se bave tematikom mladih općenito (npr. Ilišin i sur., 2003.), kao i uže specifičnim područjima, poput maloljetničke delinkvencije (Singer, 2008.), odnosno prevencije rizičnoga ponašanja mladih (Kranželić Tavra i Bašić, 2005.). Suočena s problemom slabe obrazovne strukture Hrvatske i učestaloga ranog napuštanja školovanja, hrvatska je vlada 2007. godine najavila uvođenje obveznoga srednjoškolskog obrazovanja, kao moguće mjere unapređivanja ljudskog kapitala, povećanja ekonomske konkurentnosti te smanjenja socijalne isključenosti velikoga dijela populacije uzrokovane ranim napuštanjem školovanja. Najavljenoj mjeri prethodilo je, između ostalog, opsežno kvalitativno i kvantitativno istraživanje metodama fokus-grupa i anketnog istraživanja (Milas i sur., 2007.), u kojem su sudjelovali srednjoškolci, njihovi profesori i roditelji te mladi koji su napustili školovanje bez završene srednje škole, a kako bi se dobio što jasniji uvid u probleme koji dovode do napuštanja škole i načine na koji bi se oni e-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

ventualno mogli ubuduće prevladati. Dio tako prikupljenih podataka dodatno je analiziran i prikazan u ovome radu s ciljem: (1) utvrđivanja osnovnih motiva i razloga na kojima se temelji odluka o napuštanju škole, (2) razlikovanja pojedinih tipova "odustajaca" na temelju podataka o razlozima odustajanja, školskom iskustvu te sociodemografskim karakteristikama te (3) utvrđivanja najvažnijih odrednica ranoga napuštanja školovanja koji bi pomogli identifikaciji onih skupina učenika kod kojih postoji veća vjerojatnost da će odustati od školovanja.

U skladu s nalazima dosadašnjih istraživanja, valja pretpostaviti da je riječ o kompleksnom problemu čije su odrednice brojne i raznovrsne, pri čemu bi najveći utjecaj na odluku o ranom napuštanju školovanja mogao biti pripisan akademskom neuspjehu i niskim profesionalnim aspiracijama te nepovoljnim ekonomskim i socijalnim uvjetima.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ispitanici

Istraživanje je provedeno fokus-grupama i anketama od studenog 2006. do siječnja 2007. godine. U kvalitativnom istraživanju, provedenom tehnikom fokus-grupa, sudjelovali su srednjoškolski profesori (N=51), roditelji srednjoškolaca (N=44) te mladi ljudi s nezavršenom srednjom školom (N=52). Provedeno je ukupno 15 fokus-grupa – po pet sa svakom proučavanom skupinom. Fokus-grupe s profesorima i roditeljima učenika organizirane su i provedene u srednjim školama, a u uzorak su birane škole, na razini Hrvatske, s izraženijim postotkom učenika koji ponavljaju razrede ili napuštaju školu. Fokus-grupe s mladima bez završene srednje škole organizirane su i provedene u zavodima za zapošljavanje u mjestima s većim brojem registriranih mladih ljudi bez srednje stručne spreme, a uz zadovoljavajuću teritorijalnu disperziju, grupe su odgovarajuće strukturirane prema spolu, uz sudjelovanje osoba koje su ranije ili kasnije napustile školovanje.

Kvantitativno, anketno istraživanje provedeno je na uzorcima mladih bez završene srednje škole (N=401; od toga je 46% ispitanika bilo ženskoga spola), srednjoškolskih profesora (N=473; 67% žena), roditelja srednjoškolaca (N=891; 68% žena) i samih srednjoškolaca (N=876; 49% ženskoga spola). Anketiranje je provedeno individualno i grupno, pisanom anketom, uz pomoć i nadzor voditelja anketiranja.

Ankete među srednjoškolcima, roditeljima i profesorima provedene su na troetapno stratificiranim uzorcima, sa slučajnim izborom jedinica unutar svakoga stratuma. Prvi su stratum činile županije razvrstane u šest regija (određenih klastemizacijom prema većem broju pokazatelja socioekonomske ra-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

zvijenosti). Drugi je stratum određen veličinom naselja, a treći tipom škola – gimnazije, četverogodišnje i trogodišnje strukovne škole (zbog zanemarivog udjela u populaciji srednjoškolaca, polaznici ostalih tipova škola nisu ušli u uzorak). Jedinice uzorkovanja, škole, izabrane su slučajnim izborom u okvirima najnižih stratuma, pri čemu je svaka od njih imala vjerojatnost izbora proporcionalnu udjelu kojim sudjeluje u njemu. Na taj se način postigla izbalansiranost uzorka na razmjerno niskoj razini i potpuno osigurala proporcionalna zastupljenost ispitanika prema tipovima škola, veličini naselja i regiji na razini cijelog uzorka. Anketiranje je provedeno u 31 školi (7 gimnazija, 15 četverogodišnjih te 9 trogodišnjih strukovnih škola) u 19 naselja. U svakoj od odabranih škola anketiran je po jedan razredni odjel (25-30 učenika). Sustavnim variranjem proporcionalno su obuhvaćeni svi uzrasti. U istim su školama anketirani roditelji učenika svih godišta (25-30, isključujući roditelje onih učenika koji su bili obuhvaćeni anketom) i profesori (u prosjeku 15 po školi; sustavnim variranjem obuhvaćeni su profesori svih godišta i predmeta).

Regionalna stratifikacija i stratifikacija prema veličini naselja uzorka mladih bez (završene) srednje škole određena je na isti način kao i kod prethodno opisanih uzoraka. Naselja u kojima će se provesti anketiranja izabrana su slučajnim izborom u okviru drugoga stratuma, pri čemu je vjerojatnost izbora ovisila o sudjelovanju u nadređenom stratumu. Izbor ispitanika određen je prema dobi te obrazovnoj strukturi i zaposlenosti (prema obrazovanju) u okviru izabranih naselja (javno dostupni podaci Državnog zavoda za statistiku i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje). Anketom, koja je provedena u 14 naselja, obuhvaćeni su mladi bez (završene) srednje škole od 18 do 25 godina. Anketiranje je djelomice obavljeno uz suradnju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i poduzeća koja u razmjerno većem broju zapošljavaju niskoobrazovnu radnu snagu.

Istraživačke varijable i statistička analiza

U ovome je radu, u skladu s postavljenim ciljevima, iskorišten dio podataka prikupljenih u okviru istraživačkoga projekta "Modeli obveznog srednjoškolskog obrazovanja" (Milas i sur., 2007.), a mogli bismo ih razvrstati u tri osnovne skupine: (1) *razlozi napuštanja školovanja* (kako ih navode mladi bez završene škole) te *procijenjeni razlozi napuštanja škole* (dobiveni od srednjoškolaca, roditelja i nastavnika); (2) *podaci vezani uz školovanje i školski uspjeh* (broj završenih razreda škole, ponavljanje razreda, prosjek ocjena u osnovnoj, odnosno srednjoj, školi, problemi u svladavanju školskoga gradiva, čestoća izostajanja s nastave) i (3) *sociodemografski podaci* (spol, stupanj obrazbe majke i oca, imovinski status obitelji).

Razlozi napuštanja školovanja što su ih u anketnom istraživanju naveli mladi koji su napustili školu uspoređeni su s procjenama razloga dobivenih od srednjoškolaca, roditelja i srednjoškolskih profesora te upotpunjeni nalazima fokus-grupa. Zbog višestrukih odgovora koji su ispitanicima u anketnom istraživanju bili dopušteni statističku značajnost razlika nije bilo moguće testirati, stoga je usporedba podataka u ovoj dijelu rada provedena na deskriptivnoj razini.

U sljedećem koraku željeli smo utvrditi mogu li se, na temelju razloga koje oni sami navode, razlikovati pojedini tipovi "odustajča". U tu svrhu provedena je metoda dvostupanjnske klusterske analize (Zhang i sur., 1996.) na iskazanim razlozima napuštanja školovanja, kojom su ispitanici ("odustajči") razvrstani u manji broj temeljnih kategorija (klastera). Izlučeni su klasteri potom, ukrižavanjem varijabli praćenih χ^2 -testom i analizom varijance, uspoređeni s podacima vezanim uz školovanje i školski uspjeh te sa sociodemografskim podacima. Dvostupanjnska klusterska analiza odabrana je s obzirom na prirodu upotrijebljenih varijabli (razlozi odustajanja definirani su kao binarne varijable), a dodatnu pogodnost predstavljala je i činjenica da ova analiza automatski odabire broj klastera koji najbolje opisuju podatke, za razliku od drugih modela, koji to čine uvelike proizvoljno, najčešće na temelju subjektivne procjene samog istraživača.

Konačno, da bi se utvrdili čimbenici koji značajno pridonose odluci o napuštanju školovanja, provedena je i analiza podataka prikupljenih na srednjoškolskim učenicima te mladima koji su odustali od školovanja. S obzirom na dihotomnu prirodu kriterijske varijable (0=srednjoškolac; 1="odustajča"), upotrijebljena je logistička regresijska analiza, pri čemu su kao prediktorska obilježja uzete varijable: prosjek ocjena u dotadašnjem školovanju, broj ponavljanja razreda, spol ispitanika, imovinski status obitelji te stupanj naobrazbe majke i oca. Varijable: problemi u svladavanju školskoga gradiva te čestoća izostajanja s nastave, iako moguće korisni prediktori napuštanja školovanja, nisu uvrštene u ovu analizu, jer su ti podaci – s obzirom na to da originalno nisu bili prikupljeni s ovim ciljem – bili dostupni samo za ispitanike koji su napustili školovanje, a ne i za srednjoškolce.

REZULTATI

Razlozi napuštanja školovanja

Anketno istraživanje provedeno na reprezentativnom uzorku mladih osoba bez završene srednje škole pokazalo je da se dva najistaknutija razloga napuštanja školovanja vezuju uz manjak motivacije i interesa za školu, primjetan u više od polovice mladih osoba koje su rano napustile školu (54,5%), te

manjak sposobnosti (47,3%), koji se ogleda u problemima u razumijevanju gradiva i slabim ocjenama.

➔ **TABLICA 1**
Razlozi zbog kojih su, prema vlastitoj procjeni, mladi s nezavršenom srednjom školom napustili školovanje (višestruki odgovori)

	Postotak ispitanika
Manjak motivacije i interesa za školu	54,5
Problemi u razumijevanju gradiva i slabe ocjene	47,3
Prevelik broj izostanaka	36,8
Isključen iz škole zbog lošega vladanja	21,6
Neimaština, morao početi raditi	21,3
Neimaština, nije bilo novca za daljnje školovanje	19,3
Prevelika udaljenost od škole	12,3
Bolest	9,0
Trudnoća	8,2
Drugi razlozi	7,2

Kao treći, po čestoci navođenja, razlog napuštanja školovanja u ispitivanoj populaciji javlja se prevelik broj izostanaka (36,8%) – no valja napomenuti da je ovdje riječ više o posljedici nekoga esencijalnog uzroka nego o stvarnom uzroku. Naime, s obzirom na to da je napuštanje školovanja pojava koja može imati višestruke uzroke, ispitanicima je u anketnom pitanju bilo dopušteno odabrati veći broj ponuđenih mogućnosti, a u prosjeku se svaki od njih odlučio za dva odgovora. Zbog toga iznesene razloge treba sagledati uza stanovit oprez, jer je očito da je u nekim slučajevima riječ o interakciji dvaju čimbenika ili većega broja čimbenika. O tome, na primjer, svjedoči činjenica da je "prevelik broj izostanaka" kao odgovor učestalo biran zajedno s iskazom o manjku motivacije ili nužnosti zapošljavanja zbog slabih materijalnih prilika. Donekle to vrijedi i za isključivanje iz škole zbog lošeg vladanja, koje se, kako kazuju podaci, vrlo često spominje kao razlog prestanka školovanja (21,6%). No pogledamo li uz koji je drugi odgovor ovaj razlog najčešće biran, slika postaje mnogo jasnija – u vrlo velikom postotku učenici koji su izbačeni iz škole navode i to da su, zbog neimaštine, bili primorani početi raditi. Može se stoga zaključiti kako je (uz manjak sposobnosti te manjak motivacije i interesa za školu) treći osnovni razlog napuštanja školovanja, prisutan u više od petine populacije mladih bez srednje škole, upravo – neimaština. Preostali i mnogo specifičniji razlozi, poput prevelike udaljenosti od škole, bolesti, trudnoće ili drugi, spominjani su mnogo rjeđe, ali ipak čine nezanemariv udio u udaljavanju mladih od daljnje školovanja.

Druge ispitane populacije (Tablica 2) rano napuštanje školovanja pripisuju sličnim čimbenicima kao što to čine i sami "odustajajući", ali u ponešto različitoj mjeri.

U percepciji srednjoškolskih učenika, napuštanje škole u najvećoj se mjeri vezuje uz delinkventno i antisocijalno pona-

● **TABLICA 2**
Procijenjeni razlozi
ranoga napuštanja
školovanja dobiveni
od srednjoškolaca,
roditelja i profesora
(višestruki odgovori)

šanje (55,3%) te specifične probleme, poput maloljetničke trudnoće, pobolijevanja i slično (52,3%). U rjeđem broju slučajeva srednjoškolci drže da razlozi takve odluke mogu biti i socijalni problemi ili nemogućnost podmirivanja troškova školovanja (38,8%), odnosno slabije sposobnosti (35,6%).

	Srednjoškolci (%)	Roditelji (%)	Profesori (%)
Delinkventno i antisocijalno ponašanje	55,3	48,5	40,6
Specifični problemi, poput maloljetničkih trudnoća, pobolijevanja i sl.	52,3	15,8	20,7
Socijalni problemi, nemogućnost podmirivanja troškova školovanja	38,8	30,3	22,9
Slabije sposobnosti, nemogućnost svladavanja gradiva	35,6	44,4	60,0
Nesređena obiteljska situacija	32,9	44,2	57,7
Prometna izoliranost, prevelika udaljenost od škole	11,9	7,9	4,2
Pripadnost posebnoj etničkoj ili supkulturnoj grupi	6,6	2,0	2,8
Drugi razlozi	8,7	4,2	2,3

Roditelji srednjoškolaca skloni su, isto tako, u najvećoj mjeri odustajanje od školovanja pripisati problematičnom ponašanju učenika (48,5%), a potom ističu slabije sposobnosti i nemogućnost svladavanja gradiva (44,4%), nesređenu obiteljsku situaciju (44,2%) te socijalne i financijske probleme (30,3%). Srednjoškolski profesori, pak, u prvi plan stavljaju manjak sposobnosti i nesređenu obiteljsku situaciju (60, odnosno 57,7%), potom kao važan razlog navode i delinkventno ponašanje (40,6%) te u nešto manjoj mjeri i materijalnu oskudicu (22,9%). S obzirom na to da je i u ovome slučaju riječ o višestrukim odgovorima, statističku značajnost razlika procijenjenih razloga napuštanja školovanja nije bilo moguće testirati. Ipak primjetno je da sve tri skupine ispitanika (iako u nešto drukčijim postocima) odluku o napuštanju škole vezuju uz manjak sposobnosti, problematično ponašanje te slabe materijalne uvjete. Uz to, stariji ispitanici (roditelji i srednjoškolski profesori) relativno veću važnost pridaju i nesređenim obiteljskim prilikama, dok su oni mlađi (srednjoškolci) skloni u nešto većoj mjeri napuštanje školovanja pripisati specifičnim problemima, poput maloljetničkih trudnoća, pobolijevanja i slično. Prometna izoliranost i prevelika udaljenost od škole te pripadnost određenim supkulturnim ili etničkim skupinama među svim su skupinama ispitanika tek rijetko prepoznate kao mogući razlog napuštanja škole.

Ovakve nalaze potvrđuju i dodatno objašnjavaju i podaci dobiveni metodom fokus-grupa na skupinama srednjoškolskih profesora, roditelja i mladih osoba koje su napustile školovanje (Tablica 3).

Kao jedan od osnovnih razloga ranoga napuštanja škole profesori navode loš školski uspjeh učenika, koji je – prema njihovu mišljenju – u najvećem broju slučajeva povezan s

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

lošim ili pogrešnim odabirom škole. Smatraju, naime, da učenici često upišu srednju školu koja nije u skladu s njihovim željama ili sposobnostima. Suočeni sa školskim programom koji je za njihove sposobnosti prezahtjevan i pretežak, ili koji pak uopće nije u skladu s njihovim interesima, učenici gube motivaciju za školski rad i učenje, pa sve češće izostaju iz škole. Samim time još teže prate nastavni program, "gomilaju" negativne ocjene, a nerijetko ulaze i u loša društva i počinju se delinkventno ponašati. Takvi učenici u konačnici najčešće prekinu školovanje (bilo da samoinicijativno napuste školu ili budu isključeni iz škole) zbog nediscipline, prevelikoga broja izostanaka ili učestaloga ponavljanja razreda – iako su ti "razlozi" zapravo posljedice manjka sposobnosti ili interesa. U strukovnim školama kao zaseban primjer profesori ističu djecu iz obitelji niskoga socioekonomskog statusa ili iz socijalno "problematičnih" obitelji (pogotovo romsku djecu), čiji roditelji vrlo često nemaju završenu srednju školu, bez posla su ili rade slabo plaćene poslove, pa često ne motiviraju dijete da završi školu, nego radije iskazuju želju da dijete počne raditi i financijski pomogne obitelj. Takva su djeca, prema mišljenju srednjoškolskih profesora, često i odgojno zapuštena i ne pokazuju nikakav interes ni za školu ni za rad, a dodatnu poteškoću predstavlja činjenica da ni njihovi roditelji nisu zainteresirani za praćenje njihova školskog uspjeha, ne dolaze u školu, ne informiraju se i teško surađuju s nastavnicima.

● **TABLICA 3**
Razlozi ranoga
napuštanja škole –
nalazi fokus-grupa

Srednjoškolski profesori	Roditelji srednjoškolaca	Mladi bez srednje škole
loš školski uspjeh (često povezan s pogrešnim odabirom škole)	loš (pogrešan) odabir škole nemotiviranost i nezainteresiranost učenika	lijenost, nemotiviranost, nezainteresiranost za školu
nemotiviranost, česti izostanci, problematično ponašanje	mogući obiteljski problemi	velik broj neopravdanih izostanaka, učestalo ponavljanje razreda
nizak socioekonomski status, socijalno "problematične" obitelji	nemar i nebriga roditelja	rjeđe: financijski problemi u obitelji ili zdravstveni problemi

rjeđe: zdravstveni problemi

Najveći broj roditelja – sudionika fokus-grupa – slaže se u svojim razmišljanjima sa srednjoškolskim profesorima te navodi da do ranoga napuštanja škole može doći iz nekoliko razloga, koji su nerijetko međusobno isprepleteni, a kao najvažnije spominju: loš odabir škole (koja nije u skladu s učeničkim sposobnostima), nedovoljnu motiviranost i nezainteresiranost učenika, neodgovornost i neozbiljnost (i učenika i roditelja), ali i moguće obiteljske probleme. Iako smatraju da je srednjoškolski nastavni program "pretrpan" i neprilagođen i učenicima i stvarnim zahtjevima tržišta rada, većinu odgovor-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

nosti ipak smještaju u sferu obitelji, naglašavajući kako su upravo roditelji, odnosno obitelj, ti koji su odgovorni za dijete i koji bi trebali mnogo više pozornosti posvećivati vlastitoj djeci i njihovu obrazovanju.

Mladi bez završene srednje škole, pak, kao temeljne razloge napuštanja škole navode lijenost, nemotiviranost i nezainteresiranost za školu, učestalo ponavljanje razreda te izrazito velik broj neopravdanih izostanaka (pojedini sudionici navode da su imali i do 250 neopravdanih sati). Školovanje su, u najvećem broju, prekinuli nakon prvoga ili drugoga razreda srednje škole, iako među njima ima i onih koji po završetku osnovne nisu ni pokušali upisati srednju školu. Iznimku čini tek manji broj sudionika koji su školu prekinuli zbog financijskih, odnosno zdravstvenih, problema i koji smatraju da je njihova odluka bila potpuno ispravna, jer drugog izbora nije bilo. Znakovito je da većina mladih bez završene srednje škole, uključenih u ovo istraživanje, ima braću i sestre koji su isto tako rano napustili školu, a otprilike polovica njih dodaje kako su roditelji prilično rezignirano i nezainteresirano prihvatili njihovu odluku o napuštanju škole, odnosno nisu ustrajali na nastavku školovanja.

Valja primijetiti kako ovakvi podaci, iako dobiveni iz različitih izvora, uvelike konvergiraju, upućujući na zaključak kako se odluka o ranom napuštanju školovanja može u prvome redu pripisati lošem školskom uspjehu (koji je u najvećem broju slučajeva povezan s manjkom sposobnosti i neodgovarajućim odabirom škole) te nemotiviranosti i nezainteresiranosti za nastavu, nerijetko povezanom s učestalim izostajanjem s nastave i problematičnim ponašanjem. Potom slijede financijski problemi (nizak socioekonomski status obitelji i nemogućnost podmirivanja troškova školovanja) te u nešto rjeđem broju slučajeva i obiteljski ili zdravstveni problemi.

Tipovi "odustajča" prema navedenim razlozima napuštanja školovanja

Dosadašnja analiza upozorava na brojnost i raznovrsnost čimbenika povezanih s problemom ranoga napuštanja škole. Mladi koji su sami napustili školovanje prije stjecanja srednjoškolske svjedodžbe većinom su svoje odustajanje pripisali manjku motivacije, manjku sposobnosti, materijalnoj oskudici ili sprezi nabrojanih faktora. No kako je ipak riječ o subjektivnoj procjeni, a ne o objektivno utvrđenoj činjenici, pristupili smo problemu utvrđivanja uzroka napuštanja školovanja i s dodatnim mjerama, kako bismo iznesene nalaze dodatno provjerali. Preciznije, zanimalo nas je mogu li se, prema razlozima koje oni sami navode, razlikovati određeni tipovi učenika koji odustaju od školovanja prije stjecanja srednjoškolske svjedodžbe. U tu su svrhu iskazani razlozi napuštanja školovanja

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

➔ **TABLICA 4**
Izlučeni klasteri
"odustajajuća" prema
navedenim razlozima
napuštanja škole
(N=401)

uključeni u dvostupanjsku klastersku analizu, kojom su ispitanici ("odustajajući") razvrstani u manji broj kategorija (Tablica 4). Pripadnost klasterima pohranjena je kao zasebna nominalna varijabla koja je potom ukrižana s varijablama o školskom uspjehu, iskustvu školovanja te sociodemografskim karakteristikama ispitanika, a značajnost razlika među skupinama testirana je analizom varijance i χ^2 -testovima. Tablica 5 prikazuje profile klastera, odnosno tipova "odustajajuća", prema varijablama s obzirom na koje je utvrđena statistički značajna razlika među klasterima.

Temeljne razlikovne varijable – prema redoslijedu značajnosti za pojedini klaster (i njihova postotna zastupljenost unutar svakog od klastera)

Klaster 1 (N=59)	Neimaština, morao početi raditi (100,0%) ** Isključen iz škole zbog lošega vladanja (79,7%) ** Neimaština, nije bilo novca za daljnje školovanje (61,0%) ** Prevelik broj izostanaka (86,4%) ** Problemi u razumijevanju gradiva i slabe ocjene (93,2%) **
Klaster 2 (N=135)	Manjak motivacije i interesa za školu (100,0%) ** Neimaština, nije bilo novca za daljnje školovanje (18,8%) Neimaština, morao početi raditi (10,6%)
Klaster 3 (N=207)	Manjak motivacije i interesa za školu (69,5%) ** Prevelik broj izostanaka (20,8%) Bolest (16,9%) ** Drugi razlozi (13,5%) **

** Postotak unutar klastera veći je od onoga utvrđenog na razini cijelog uzorka (prikazanog u Tablici 1).

Rezultati provedene klasterske analize pokazuju da je na temelju iskazanih razloga napuštanja školovanja moguće razlikovati tri temeljna tipa "odustajajuća", koje bismo okvirno mogli nazvati: "učenici niskoga obrazovnog dostignuća" (prvi klaster), "nemotivirani učenici" (drugi klaster) te "učenici nedostatne privrženosti školi" (treći klaster).

Prvi, najmanji, klaster okuplja otprilike 15% mladih koji su napustili školovanje poglavito zbog izrazito loše materijalne situacije, u sprezi s naglašenim manjkom sposobnosti, što se odražavalo u problemima u razumijevanju gradiva i slabim ocjenama. Riječ je o učenicima koji u prosjeku imaju najmanji broj završenih razreda (75 posto njih ima završenu samo osnovnu školu ili manje od toga), većina ih je školu prolazila s tek dovoljnim uspjehom, gotovo svi izjavljuju da su uvijek ili često imali probleme u svladavanju gradiva, a karakterizira ih i relativno velik broj ponavljanja razreda (66% njih ponavljalo je razrede dvaput ili više puta). Ovi učenici dolaze iz slabo obrazovanih obitelji (svima roditelji imaju završenu

● TABLICA 5
 Profili klastera prema
 iskustvu školovanja,
 školskom uspjehu i
 sociodemografskim
 osobinama s obzirom
 na koje je utvrđena
 statistički značajna
 razlika

samo osnovnu školu ili manje od toga), izrazito su niskoga socioekonomskog statusa (95 posto procjenjuje imovinsko stanje svoje obitelji lošijim od prosjeka), a svi od njih izjavljuju kako su školu napustili zato što su morali početi raditi kako bi financijski pripomogli obitelji. Usklađivanje posla i školskih obveza nije im polazilo za rukom, što se ogleda i u velikom broju izostanaka, a zanimljivo je, također, da je ovdje prije svega riječ o učenicama (71 posto "odustajaca" ovoga tipa ženskoga su spola).

	Ukupno (N=401) (%)	Klaster 1 (N=59) (%)	Klaster 2 (N=135) (%)	Klaster 3 (N=207) (%)	Testiranje razlika	p
Broj završenih razreda					F=11,76	<0,001
šest	2,7	8,5	2,2	1,4		
sedam	2,7	8,5	2,2	1,4		
osam	49,4	57,6	41,5	52,2		
devet	23,3	20,3	25,9	22,2		
deset	13,7	5,1	21,5	11,1		
jedanaest	8,2		6,7	11,7		
M	8,67	8,05	8,82	8,75		
sd	1,101	0,918	1,078	1,108		
Prosjek ocjena u OŠ					F=49,33	<0,001
dovoljan	19,3	66,1	14,3	9,2		
dobar	50,8	33,9	59,4	50,0		
vrlo dobar	18,1		21,1	21,4		
odličan	11,8		5,2	19,4		
M	3,22	2,34	3,17	3,51		
sd	0,894	0,477	0,734	0,909		
Prosjek ocjena u SŠ					F=11,62	<0,001
dovoljan	42,5	100,0	47,3	29,3		
dobar	41,5		47,3	43,5		
vrlo dobar	14,9		5,4	25,0		
odličan	1,1			2,2		
M	2,68	2,00	2,61	2,86		
sd	0,698	0,000	0,599	0,754		
Broj ponavljanja razreda					F=75,83	<0,001
nikada	42,6	5,1	37,8	56,5		
jednom	34,2	28,8	43,7	29,5		
dvaput	12,5	18,6	11,1	11,6		
triput	9,2	37,3	7,4	2,4		
četiri puta	1,5	10,2				
M	0,93	2,19	0,88	0,60		
sd	1,026	1,121	0,881	0,787		

(nastavak na sljedećoj stranici)

● **TABLICA 5**
(nastavak s
prethodne stranice)

	Ukupno (N=401) (%)	Klaster 1 (N=59) (%)	Klaster 2 (N=135) (%)	Klaster 3 (N=207) (%)	Testiranje razlika	p
Problemi u svladavanju gradiva					$\chi^2=121,30$	<0,001
nikada	13,3		5,2	22,2		
rijetko	29,4	5,1	25,9	38,6		
često	30,9	20,3	42,2	26,6		
uvijek	26,4	74,6	26,7	12,6		
OŠ izostajanje					$\chi^2=87,06$	<0,001
rjeđe nego drugi	31,7	13,6	17,8	46,1		
jednako često kao i drugi	34,5	10,2	49,6	31,6		
češće nego drugi	33,8	76,2	32,6	22,3		
SŠ izostajanje					$\chi^2=19,72$	=0,001
rjeđe nego drugi	17,2	20,0	10,0	22,2		
jednako često kao i drugi	26,6	60,0	18,8	27,8		
češće nego drugi	56,2	20,0	71,2	50,0		
Imovinsko stanje obitelji					$\chi^2=84,48$	<0,001
puno lošije od većine drugih	25,7	55,9	17,0	22,7		
nešto lošije od većine drugih	25,9	39,0	34,8	16,4		
ni bolje ni lošije od većine	33,9	5,1	40,1	38,2		
nešto bolje od većine drugih	10,0		8,1	14,0		
puno bolje od većine drugih	4,5			8,7		
Obrazovanje majke*					$\chi^2=60,59$	<0,001
osnovna škola ili bez škole	62,7	100,0	61,5	52,7		
srednja škola	28,2		36,3	31,0		
viša i visoka škola	9,1		2,2	16,3		
Obrazovanje oca*					$\chi^2=64,28$	<0,001
osnovna škola ili bez škole	55,6	100,0	50,7	45,7		
srednja škola	32,7		41,8	36,2		
viša i visoka škola	11,7		7,5	18,1		
Spol					$\chi^2=22,97$	<0,001
ženski	46,6	71,2	34,1	47,8		
muški	53,4	28,8	65,9	52,2		

* Obrazovanje majke i oca mjereno je na ljestvici od 10 stupnjeva (od 1 = bez škole do 10 = magisterij ili doktorat), a ovdje je radi jednostavnosti prikaza i testiranja razlika sažeto u 3 kategorije.

Drugom tipu pripada otprilike 34% populacije "odustajanja", koji su, prema vlastitu iskazu, školu prekinuli prije svega zbog manjka motivacije i interesa za školu, a dijelom i zbog financijskih problema. "Odustajajući" ovoga tipa imaju u najvećem broju završen jedan do dva razreda srednje škole, većina ih je samo jednom ponavljala razred, dolaze iz obitelji prosječnoga do nižeg imovinskog statusa i većinom je riječ o

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

mladićima (66 posto njih muškoga su spola). U osnovnoj školi postizali su dobar do vrlo dobar školski uspjeh, a ozbiljniji problemi počinju s prelaskom u srednju školu, kada im školski uspjeh značajno pada, a čestoća izostajanja s nastave značajno raste. Iako oni sami probleme u razumijevanju gradiva i slabe ocjene ne navode (u značajnijoj mjeri) kao razlog napuštanja školovanja, na izravno pitanje jesu li imali problema u svladavanju gradiva 69 posto njih odgovara potvrdno.

Treći, ujedno i najveći, klaster okuplja 51% "odustajča", koji navode kako su školu napustili zbog manjka motivacije i prevelikoga broja izostanaka, ali i zbog bolesti, odnosno nekih drugih specifičnih razloga. Za ove učenike teško bi bilo na prvi pogled predvidjeti da će odustati od školovanja, jer oni "tipični" rizični čimbenici – poput financijskih problema, slabijih sposobnosti, loših ocjena ili učestalog ponavljanja razreda – kod njih nisu u značajnijoj mjeri prisutni. Među njima ima i odličnih učenika, najveći broj nikada nije ponavljao ni jedan razred, isto tako većina njih (61%) izjavljuje kako nisu nikada ili su tek rijetko imali problema u svladavanju gradiva, imovinsko stanje svoje obitelji procjenjuju prosječnim, pa čak i boljim od većine drugih, a od ostalih "odustajča" razlikuju se i s obzirom na najviši postignuti stupanj obrazovanja roditelja, koji u značajno većem broju imaju završenu višu ili visoku školu. Karakterizira ih tek relativno učestalo izostajanje s nastave – znatno primjetnije u srednjoj školi negoli u osnovnoj. Isključimo li one učenike koji napuštanje školovanja obrazlažu bolešću ili drugim specifičnim razlozima, a takvih je unutar ove skupine ukupno otprilike 30%, ostaje velika većina njih koji od škole odustaju zbog motivacijskih razloga, usprkos relativno dobrom školskom dostignuću. Moguće je da je takav "manjak motivacije" uzrokovan neodgovarajućim odabirom srednje škole, koja nije u skladu s interesima ovih učenika, ili pak da je riječ o sintagmi koju učenici rabe tek kao ublaženi izraz za određena problematična ili rizična ponašanja, no, nažalost, u ovome trenutku ne raspolažemo podacima koji bi nam omogućili donošenje takvih zaključaka.

Odrednice ranoga napuštanja školovanja

Da bismo utvrdili čimbenike koji značajno pridonose ranom napuštanju školovanja, analizirani su podaci prikupljeni na srednjoškolskim učenicima te mladima koji su odustali od školovanja uporabom logističke regresijske analize s dihotomnim kriterijem (0 = srednjoškolac; 1 = "odustajča"). Kao prediktorske varijable odabrane su: prosjek ocjena u dotadašnjem školovanju (izračunan kao prosječna vrijednost školskih uspjeha postignutih na kraju svakoga završenog razreda osnovne i srednje škole), ukupan broj ponavljanja razreda,

spol ispitanika, procjena imovinskoga stanja obitelji (na ljestvici od 5 stupnjeva, pri čemu je 1 = puno lošije od većine drugih; 5 = puno bolje od većine drugih) te obrazovanje majke i oca (na ljestvici od 10 stupnjeva: 1 = bez škole; 10 = magisterij ili doktorat).²

	B	Wald	p	Exp (B)
Prosjeck ocjena u dotadašnjem školovanju	-1,884	127,727	0,000	0,152
Broj ponavljanja razreda	1,397	45,109	0,000	4,042
Spol (ženski)	-0,351	3,530	0,060	0,704
Imovinsko stanje obitelji	-0,272	5,564	0,018	0,762
Obrazovanje majke	-0,512	6,780	0,009	0,599
Obrazovanje oca	-0,365	3,437	0,064	0,694

Nagelkerke $R^2 = 0,627$, % ispravnih klasifikacija = 90,1%

TABLETA 6
Predviđanje ranoga napuštanja školovanja na temelju sociodemografskih podataka i podataka vezanih uz školovanje (rezultati logističke regresije)

Prema dobivenim rezultatima, najснаžniji prediktor napuštanja školovanja jest ponavljanje razreda, pri čemu se za svaki ponovljeni razred vjerojatnost prekidanja školovanja povećava za četiri puta. Nizak prosjeck školskih ocjena, loše imovinsko stanje obitelji te nizak stupanj obrazovanja majke također povećavaju vjerojatnost da će učenik odustati od školovanja prije završetka srednje škole – na što upućuju Exp(B)-koefficienti manji od 1, odnosno statistički značajne B-vrijednosti negativnoga predznaka – dok se spol učenika, kao i obrazovanje oca, nisu pokazali značajnim prediktorima napuštanja škole.

Ukupan postotak ispravno razvrstanih slučajeva na temelju uključenih prediktora iznosi prilično visokih 90,1% (odnosno nešto nižih 79,4% ispravno klasificiranih "odustajaača"), a analizirani skup varijabli objašnjava oko 63% varijance u predviđanju školovanja (Nagelkerke $R^2 = 0,627$).

RASPRAVA

Radi dobivanja što jasnijeg uvida u probleme koji dovode do ranoga napuštanja škole i načine na koji bi se oni eventualno mogli ubuduće prevladati, uz iskaze samih mladih koji su školovanje napustili, analizirane su i procjene o mogućim razlozima napuštanja školovanja dobivene od srednjoškolskih učenika, roditelja srednjoškolaca te srednjoškolskih profesora. Svaka od ovih skupina ima specifično iskustvo i jedinstveno razumijevanje problema s kojima se učenici tijekom školovanja suočavaju, pa su stoga dragocjen izvor podataka za definiranje kruga problema povezanih s ranim napuštanjem škole. Iako se ispitane populacije donekle razlikuju s obzirom na čestoću navođenja pojedinih razloga napuštanja školovanja, što se vrlo vjerojatno može pripisati perceptivnoj istaknutosti pojedinih problema iz kuta gledanja svake od skupina uklju-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

čenih u istraživanje, na temelju dobivenih podataka može se zaključiti kako su najčešći razlozi napuštanja školovanja: loš školski uspjeh, manjak motivacije i interesa za školu, disciplinski problemi te loša obiteljska materijalna situacija. U nešto manjem broju slučajeva kao razlog odustajanja od škole navodi se i zasnivanje radnog odnosa ili nemogućnost usklađivanja škole i posla te određeni specifični razlozi, poput bolesti, trudnoće i braka. Ovi su nalazi dodatno potvrđeni rezultatima provedene regresijske analize, kojom je utvrđeno da su u većoj opasnosti od preranoga napuštanja obrazovnog sustava i ostajanja bez ikakvih stručnih kvalifikacija upravo mladi sa slabijim školskim uspjehom, koji češće ponavljaju razrede, oni koji dolaze iz obitelji lošega imovinskog stanja (tj. siromašni), odnosno manje obrazovanih obitelji (posebice se značajnim pokazalo slabo obrazovanje majke). Treba međutim, naglasiti da su, prema rezultatima američkih i europskih istraživanja, čimbenici rizika za razna problematična ponašanja – a time posredno i za rano napuštanje školovanja – relativno česti u općoj populaciji (Jerald, 2006.). Primjerice, rizičnom ponašanju pridonose niski obiteljski prihodi, odrastanje sa samohranim roditeljem, manjak "muške figure" u djetinjstvu, školski neuspjeh i slično. Većina učenika koji pripadaju nekoj od ovih skupina ne napušta školu ni ne ulazi u kriminalna i druga neprimjerena ponašanja, tako da se sama pripadnost toj skupini ne bi trebala smatrati isključivom odrednicom napuštanja školovanja, već bi važnost trebalo pridati i analizi međuutjecaja raznih rizičnih čimbenika – čemu dijelom može pomoći i razlikovanje pojedinih skupina, odnosno tipova, učenika koji odustaju od školovanja prije stjecanja srednjoškolske svjedodžbe.

Već su neka od prvih sustavnih istraživanja ranoga napuštanja školovanja ustvrdila da nisu svi "odustajajući" isti te da ih ne bi trebalo proučavati i tretirati kao homogenu skupinu (npr. Elliott i Voss, 1974.; Rumberger, 1987.). Jedan od mogućih pristupa ovome problemu predložili su Janosz i suradnici (2000.), koji su, koristeći se podacima o školskom iskustvu učenika – preciznije, podacima o školskom uspjehu, stavovima prema školi (privrženost školi, motivacija za učenje) te stupnju iskazanoga devijantnog ili problematičnog ponašanja – dobivenima u dva opsežna longitudinalna istraživanja američkih srednjoškolaca, uspješno razlikovali četiri tipa učenika koji napuštaju školovanje. Nalazi Janosza i suradnika pokazali su da se većina "odustajajuća", otprilike njih 80%, može svrstati u dva tipa. Prvi tip, nazvan "tihi (ili neprimjetni) odustajajući" (*quiet dropouts*), ima zapravo najpozitivniji profil od svih "odustajajuća", jer je riječ o učenicima koji ne iskazuju nikakvo problematično ponašanje i imaju u osnovi vrlo pozitivan stav

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

prema školi, no za njih je karakterističan relativno slab školski uspjeh, što je prije svega posljedica manjka sposobnosti. Oni ispunjavaju svoje školske obveze, u većoj ili manjoj mjeri zadovoljavajuće, sve do trenutka kad to za njih postane toliko preteško da ne uspijevaju zadovoljiti postavljene kriterije, pa se odlučuju za napuštanje škole. Drugi tip – nazvan "nepriлагоđeni odustajajući" (*maladjusted dropouts*) – prepoznatljiv je po ozbiljnim disciplinskim problemima, agresivnom ponašanju te čestom izostajanju i bježanju s nastave, u kombinaciji s lošim školskim uspjehom i uglavnom negativnim stavom prema školi. Preostala dva tipa znatno su manje zastupljena u populaciji "odustajajuća" (otprilike po 10% američkih učenika koji napuste školu mogu se svrstati u neki od ta dva tipa). Učenici nedovoljno privrženi školi (*disengaged dropouts*) imaju dobar do čak vrlo dobar školski uspjeh, ne iskazuju nikakve ozbiljnije oblike problematičnoga ponašanja, ali ne vole školu, imaju niske obrazovne aspiracije, ne prepoznaju važnost obrazovanja i nastoje biti što manje uključeni u školske aktivnosti i učenje. Konačno, "odustajajuće" niskoga obrazovnog dostignuća (*low-achiever dropouts*) karakterizira u prvome redu izrazito loš obrazovni uspjeh, pa i često ponavljanje razreda; problematično je ponašanje kod njih zastupljeno u manjoj mjeri, ali je prisutan uglavnom negativan stav prema školi i manjak motivacije za učenje – najvjerojatnije kao reakcija na frustraciju izazvanu ozbiljnim problemima u svladavanju školskoga gradiva. Valja, međutim, napomenuti kako tipologija Janosza i suradnika (iako potvrđene dobre prognostičke i diskriminativne valjanosti) nije univerzalna, nego je karakteristična za američki obrazovni sustav. Naime, školsko iskustvo, pa time i odluka o napuštanju školovanja, ovisi u određenoj mjeri i o institucionalnom sustavu škola pojedine zemlje – dakle o tipu škola, nastavnom planu i programu, postojanju programa prilagođenih za učenike s posebnim potrebama, postupcima discipliniranja, oblicima interakcije učenika i nastavnika i tako dalje.

U našem su istraživanju, doduše na temelju nešto drugačijih osnovnih podataka nego što su ih rabili Janosz i suradnici, utvrđena tri temeljna tipa "odustajajuća" koja donekle prate opisanu američku tipologiju, a okvirno smo ih nazvali: "učenici niskoga obrazovnog dostignuća", zatim "nemotivirani učenici" te "učenici nedostatne privrženosti školi". Prvome tipu pripadaju učenici izrazito slaboga akademskog dostignuća (što se odražava u slabim ocjenama, ozbiljnim problemima u razumijevanju i svladavanju gradiva, malom broju završenih razreda te učestalom ponavljanju razreda), koji su uz to suočeni i s ozbiljnim problemima financijske prirode, pa se stoga u najvećem broju odlučuju napustiti školu i prihvatiti trenu-

tačno pristupačan (iako vrlo vjerojatno slabo plaćen) posao, kako bi pripomogli svojoj obitelji. Druga dva tipa karakterizira u prvom redu manjak motivacije i interesa za školu i učenje, no dok je kod jednih takva amotivacija popraćena (posebice u srednjoj školi) izrazito čestim izostajanjem s nastave i lošim školskim uspjehom, u kombinaciji s lošijim socioekonomskim prilikama, kod drugih – izuzevši tek relativno učestalo izostajanje s nastave – takvi problemi nisu u značajnijoj mjeri prisutni, dapače s obzirom na obrazovno dostignuće i sociodemografska obilježja obitelji iz kojih dolaze imaju znatno pozitivniji profil nego drugi "odustajajući". Ovaj potonji tip učenika odgovarao bi otprilike tipu "učenika nedostatne privrženosti školi" Janosza i suradnika (2000.), no s obzirom na to da ne raspoložemo podacima koji bi izravno upućivali na razinu učenikove povezanosti sa školom ili osobne uključenosti u proces stjecanja znanja, o čimbenicima koji se nalaze u podlozi tako izraženoga manjka motivacije možemo tek nagađati.

Ovakav nalaz upućuje, međutim, na izraženost problema nedovoljne motivacije i interesa za školu, kao i na nužnost prikupljanja i analiziranja podataka koji bi pomogli utvrditi što se u njegovoj podlozi nalazi, a u prilog tome svjedoče i inozemni izvori koji bilježe sve veći broj mladih koji razloge svoga odustajanja od školovanja pripisuju u prvom redu manjku motivacije (Hidi i Harackiewicz, 2000.; Snyder i Hoffman, 2002.). Istraživanja koja se provode s ciljem utvrđivanja čimbenika povezanih s manjkom motivacije za obrazovno dostignuće još su malobrojna, no utvrđeno je, na primjer, da mladi koji napuštaju školovanje prije stjecanja srednjoškolske svjedodžbe iskazuju izrazito nizak stupanj ne samo intrinzične motivacije nego i ekstrinzične motivacije za učenje, a vrlo visok stupanj amotivacije (izostanka bilo kakve volje za djelovanjem) i alijenacije, odnosno otuđenja, od škole (Vallerand i sur., 1997.). Važan nalaz predstavili su i Legault i suradnici (2006.), koji su nizom istraživanja utvrdili da je odluka o prekidanju školovanja značajno povezana s niskim vrednovanjem akademskoga dostignuća, odnosno (potpunom) odsutnosti obrazovnih vrijednosti. Daljnjim analizama pokazali su da najvažniju ulogu u prenošenju i socijalizaciji obrazovnih vrijednosti imaju roditelji (značajno veću nego škola ili vršnjaci), a uspješno usvajanje tih vrijednosti rezultira, ako ne već intrinzičnom, onda podjednako kvalitetnom integriranom ekstrinzičnom obrazovnom motivacijom, koja pak dovodi do snažnijeg osjećaja povezanosti sa školom te veće uključenosti u školske aktivnosti i učenje, a time i do manje sklonosti njezinu napuštanju.

Promatrajući u cijelosti podatke iznesene u ovome radu, mogli bismo zaključno dati nekoliko osnovnih preporuka

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

vezanih uz planiranje daljnjih istraživanja etiologije ranoga napuštanja školovanja, kao i razradbu programa i strategija prevencije i pomoći. Valja prije svega istaknuti važnost uključivanja novih elemenata u istraživanja, a koji bi bili detaljnije usmjereni prema proučavanju motivacije za učenje i obrazovno dostignuće. U tom smislu, korisnima bi se mogli pokazati podaci o učenikovoj povezanosti sa školom i osjećaju pripadnosti školi, o uključenosti ne samo u redovite školske aktivnosti nego i izvannastavne aktivnosti, zatim podaci o obiteljskoj klimi, roditeljskom sudjelovanju i interesu za školovanje vlastite djece te vrijednostima (posebice obrazovnim vrijednostima) koje roditelji prenose djeci. Programi prevencije ranoga napuštanja školovanja trebali bi, pak, biti prilagođeni raznim populacijama (odnosno raznim tipovima) mladih "odustajaca" i sastojati se od raznih elemenata – akademskih i ekonomskih te socijalnih – vodeći računa o tri temeljna razloga na kojima se zasniva odluka o odustajanju od škole, a to su: manjak sposobnosti, manjak motivacije i interesa za školu te slabi materijalni uvjeti. Besplatni ili subvencionirani udžbenici, pokrivanje troškova prijevoza i smještaja u đačkim domovima zasigurno bi pomogli da u cjelovito srednjoškolsko obrazovanje budu uključeni i učenici koji, zbog loše obiteljske materijalne situacije, to inače ne mogu. Učenicima slabijih sposobnosti od koristi bi pak bili prije svega neki oblici organizirane pomoći u učenju, a uvođenje profesionalne orijentacije u osnovne škole pomoglo bi pravilnijem usmjeravanju učenika u daljnje srednjoškolsko obrazovanje – u smislu odabira škole koja je u skladu s njihovim sposobnostima i interesima. Time bi se možda dijelom ublažio i pad motivacije, koji je, prema svjedočenju sudionika ovoga istraživanja, povezan između ostalog i s neprikladnim odabirom škole. U poticanju motivacije za školu i učenje važnu ulogu zasigurno može imati škola, način organizacije i provođenja nastave te pozitivna razredna i školska klima, no dobar dio zadatka ostaje ipak na roditeljima, koji bi već od ranije dobi djetetu trebali prenositi važnost vrijednosti obrazovanja i obrazovnoga dostignuća.

BILJEŠKE

---

¹ Usporedbe radi, evidentirana stopa ranog odustajanja od školovanja u većini europskih zemalja kreće se između 5 i 15% (*Eurostat Yearbook*, 2008.).

² Testirana je i mogućnost predviđanja pojedinih tipova "odustajaca" (dobivenih provedenom klusterskom analizom) u odnosu na srednjoškolce uporabom višestruke logističke regresije, no zbog izrazito maloga varijabiliteta nekih prediktorskih obilježja unutar pojedinih kategorija kriterija dobiveni model vrlo je loše opisivao analizirani skup podataka te se pokazao izrazito nestabilnim.

LITERATURA

- Astone, N. M. i McLanahan, S. S. (1991.), Family structure, parental practices and high school completion. *American Sociological Review*, 56: 309-320.
- Barton, P. E. (2005.), *One-third of a nation: Rising dropout rates and declining opportunities*. Princeton, NJ: Educational Testing Service.
- Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F i Hawkins, J. D. (2000.), Predictors of early high school dropout: A test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92 (3): 568-582.
- Bridgeland, J. M., Dilulio, J. J. i Burke Morison, K. (2006.), *The silent epidemic: Perspectives of high school dropouts*. Washington, DC: Civic Enterprises.
- Cairns, R. B., Cairns, B. D. i Neckerman, H. J. (1989.), Early school dropout: Configurations and determinants. *Child Development*, 60: 1437-1452.
- Državni zavod za statistiku RH (2001.), *Popis stanovništva 2001.*, pribavljeno 15. veljače 2010. s adrese <http://www.dzs.hr/>
- Elliott, D. S. i Voss, H. L. (1974.), *Delinquency and dropout*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Eurostat Yearbook (2008.), pribavljeno 15. veljače 2010. s adrese: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-07-001-02/EN/KS-CD-07-001-02-EN.PDF
- Finn, J. D. (1993.), *School engagement and students at risk*. Washington, DC: National Center for Educational Statistics, U.S. Department of Education.
- Garnier, H. E., Stein, J. A. i Jacobs, J. K. (1997.), The process of dropping out of high school: A 19-year perspective. *American Educational Research Journal*, 34: 395-419.
- Hidi, S. i Harackiewicz, J. M. (2000.), Motivating the academically unmotivated: A critical issue for the 21st century. *Review of Educational Research*, 70: 151-179.
- Hunt, M. E., Meyers, J., Davies, G., Meyers, B., Rogers Grogg, K. i Neel, J. (2002.), A comprehensive needs assessment to facilitate prevention of school dropout and violence. *Psychology in the Schools*, 39 (4): 399-416.
- Ilišin, V., Mendeš, I. i Potočnik, D. (2003.), Politike prema mladima u obrazovanju i zapošljavanju. *Politička misao*, 3: 58-89.
- Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B. i Tremblay, R. E. (1997.), Disentangling the weight of school dropout predictors: A test on two longitudinal samples. *Journal of Youth and Adolescence*, 26 (6): 733-762.
- Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B. i Tremblay, R. E. (2000.), Predicting different types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples. *Journal of Educational Psychology*, 92 (1): 171-190.
- Jerald, C. D. (2006.), *Identifying potential dropouts: Key lessons for building an early warning data system*. Washington, DC: Achieve, Inc.
- Kranželić Tavra, V. i Bašić, J. (2005.), Školski neuspjeh i napuštanje škole. *Dijete i društvo*, 7 (1): 15-28.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

Kronick, R. F. (1994.), The imperative of dealing with dropouts: Theory, practice and reform. *Education*, 114 (4): 530-534.

Legault, L., Green-Demers, I. i Pelletier, L. (2006.), Why Do High School Students Lack Motivation in the Classroom? Toward an Understanding of Academic Amotivation and the Role of Social Support. *Journal of Educational Psychology*, 98 (3): 567-582.

Maehr, M. L. i Midgley, C. (1996.), *Transforming school cultures*. Boulder, CO: Westview Press.

Milas, G., Ferić, I., Brkljačić, T., Franc, R., Maričić, J., Rihtar, S., Krnić, R., Čižmešija, M., Slipčević, M., Bejaković, P. i Jakir-Bajo, I. (2007.), *Modeli obveznog srednjoškolskog obrazovanja*. Zagreb: Institut Pilar i Institut za javne financije.

O'Neill Dillon, C., Liem, J. H. i Gore, S. (2003.), Navigating disrupted transitions: Getting back on track after dropping out of high school. *American Journal of Orthopsychiatry*, 73 (4): 429-440.

Rumberger, R. W. (1987.), High school dropouts: A review of issues and evidence. *Review of Educational Research*, 57: 101-121.

Singer, M. (ur.) (2008.), *Kriminološke osobitosti maloljetničke delinkvencije: Tijek školovanja, poremećaji u ponašanju, obiteljske prilike*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Snyder, T. i Hoffman, C. (2002.), *Digest of educational statistics 2001 (NCES Publication No. 2002-130)*. Washington, DC: National Center for Educational Statistics.

Starc, N., Ofak, L. i Šelo Šabić, S. (ur.) (2006.), *Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost*. Zagreb: Program Ujedinjenih naroda za razvoj.

Suh, S., Suh, J. i Houston, I. (2007.), Predictors of categorical at-risk high school dropouts. *Journal of Counseling and Development*, 85: 196-203.

Tidwell, R. (1988.), Dropouts speak out: Qualitative data on early school departures. *Adolescence*, 23: 939-954.

Vallerand, R. J., Fortier, M. S. i Guay, F. (1997.), Self-determination and persistence in a real-life setting: toward a motivational model of high school dropout. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (5): 1161-1176.

Zhang, T., Ramakrishnan, R. i Livny, M. (1996.), *BIRCH: An efficient data clustering method for very large databases*. Proceedings of the ACM SIGMOD Conference on Management of Data, Montreal, Canada.

Reasons and Determinants of Early School Dropout

Ivana FERIĆ, Goran MILAS, Stanko RIHTAR
Institute of Social Sciences Ivo Pilar, Zagreb

In order to obtain an insight into the problems that lead to early school dropout, a large-scale qualitative and quantitative research was conducted, by means of focus groups and surveys, on representative samples of high school students, their teachers and parents, and young people who dropped out of school. The data revealed that most frequent reasons of

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 19 (2010),
BR. 4-5 (108-109),
STR. 621-642

FERIĆ, I., MILAS, G.,
RIHTAR, S.:
RAZLOZI I ODREDNICE...

school dropout include low academic achievement, lack of motivation, discipline issues, and financial problems. Other reasons, like early employment and inability to balance school and work, or specific ones like illness, pregnancy or marriage were cited less frequently. Regression analysis additionally confirmed such results, indicating low school grades, grade retention, low socioeconomic status and low level of mother's education to be the strongest predictors of early school dropout. Cluster analysis identified three types of school dropouts which differed in regards to their school achievement, family sociodemographic characteristics, and reasons for leaving school. The necessity to acknowledge the diversity of school dropout was pointed out, especially in development and adoption of prevention programs and help strategies.

Keywords: youth, education, school dropouts

Vorzeitiger Schulabbruch: Ursachen und Merkmale

Ivana FERIĆ, Goran MILAS, Stanko RIHTAR
Ivo Pilar-Institut für Gesellschaftswissenschaften, Zagreb

Um einen möglichst tiefen Einblick in die Ursachen vorzeitigen Schulabbruchs zu gewinnen, wurde eine umfangreiche qualitative und quantitative Untersuchung durchgeführt, an der im Rahmen von Fokusgruppen und Umfragen Mittelschüler, ihre Eltern und Lehrer sowie Mittelschulabbrecher teilnahmen. Die Ergebnisse lassen auf folgende Umstände als die häufigsten Ursachen schließen: schlechte Noten, fehlende Lernmotivation und fehlendes Interesse für die Schule, Verhaltensprobleme und die schwierige finanzielle Lage der Familie. In einer geringeren Anzahl von Fällen ist der Schulabgang durch den Eintritt in ein Arbeitsverhältnis motiviert oder die Schwierigkeit, Schule und Arbeit unter einen Hut zu bringen; des Weiteren werden Gründe wie Krankheit, Schwangerschaft und Eheschließung angeführt. Diesen Befund bestätigten die Ergebnisse einer Regressionsanalyse, der zufolge Prädiktoren wie schlechte Noten, wiederholtes Sitzenbleiben, der geringe sozioökonomische Status der Familie sowie der niedrige Bildungsgrad der Mutter am stärksten ins Gewicht fallen. Eine Cluster-Analyse erbrachte drei Grundtypen von Schulabbrechern, die sich voneinander unterscheiden im Hinblick auf den Bildungsstand und die soziodemografischen Merkmale ihrer Angehörigen, ebenso aber auch hinsichtlich der Gründe, die sie selbst als ausschlaggebend für ihre Entscheidung erachten. Damit soll auf die Heterogenität junger Schulabbrecher verwiesen werden, der man bei der Erarbeitung von Präventions- und Hilfsprogrammen Rechnung tragen muss.